

ЗАХИСТ ВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ АТО

У статті визначені основні чинники, які негативно впливають на військовослужбовців Збройних Сил України під час виконання бойових завдань в зоні Антитерористичної операції (АТО). Розглянуто основні заходи протидії інформаційній агресії під час виконання бойових завдань. Визначено, що ефективність вирішення завдань щодо захисту особового складу від інформаційно-психологічної впливу супротивника повністю залежить від особливостей психологічних операцій супротивника; закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації; існуючого морально-психологічного стану військ. Визначено групи чинників, що впливають на ефективність виконання службово-бойових завдань в зоні АТО.

Ключові слова: інформаційно-психологічний вплив, чинники, АТО, особовий склад, психологічна операція, інформаційна війна.

Вступ та постановка задач. Сучасна війна стає війною на ураження та руйнування свідомості супротивника, та консолідацію свідомості власного народу. Як

вказують американські військові експерти, інформаційна війна складається з дій, які здійснюються з метою досягнення інформаційної переваги у забезпеченні національної військової стратегії шляхом впливу на інформацію та інформаційні системи супротивника з одночасним зміцненням і захистом власної інформації, інформаційних систем та інфраструктури.

Нині у багатьох арміях зарубіжних держав склалися і успішно розвиваються потужні структури інформаційно-психологічної дії, основним принципом діяльності яких є девіз: “Деморалізований ворог кращий за вбитого” [6]. Вважається, що в результаті ретельно підготовленої та ефективно проведеної спеціальної інформаційно-психологічної операції, солдат супротивника не лише не здатний вчинити належного опору, він втрачає будь-яку мотивацію до битви, потрапляючи в стан безнадійності, відчаю, апатії, паніки та повної недієздатності, тим самим негативно впливаючи на військовий колектив [6, 7].

Аналіз літератури. Інформаційним війнам присвячено дослідження Мартіна Лібікі. Однією із форм інформаційної війни він називає психологічну. Завдання інформаційної війни, на погляд науковця, – це знищення не фізичної сили, а соціуму [2]. На думку Г. Почепцова, інформаційна цивілізація не сприймає дій у фізичному просторі, перемогу вона вбачає в інформаційному і віртуальному просторах [3].

Під інформаційною війною в контексті публікації розуміється форма протиборства між суб'єктами інформаційної боротьби (державами, блоками тощо) з використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо, метою якої є інформаційне психологічний вплив (ІПВ) на населення, органи державної влади та складові сектора безпеки та оборони для формування відповідної суспільної думки, підризу морального духу як усього суспільства, так і окремих його інституцій [6].

Незважаючи на досить велику кількість досліджень та публікацій на тему щодо визначення заходів захисту від інформаційно-психологічного впливу супротивника ефективність вирішення завдань щодо захисту особового складу ЗСУ залежить від закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації; реального морально-психологічного стану військ тощо.

Сучасна війна дедалі більшою мірою стає війною на ураження та руйнування свідомості противника та консолідацію свідомості власного народу. На жаль, Україна стала об'єктом організованого інформаційного впливу з боку Російської Федерації. Отже, саме зараз актуальним є питання виявлення та протидії інформаційно-психологічного впливу. Аналіз ведення локальних війн і збройних конфліктів останнього десятиліття наглядно демонструє, що протиборство у військовій сфері дедалі частіше переміщується у віртуальний простір – тобто, інформаційний [6, 7, 8].

Інформаційна війна реалізує асиметричні рішення та передбачає проведення заходів, спрямованих проти систем управління, комп'ютерних та інформаційних мереж і систем. Деструктивний вплив на системи управління досягається також шляхом проведення інформаційно-психологічних операцій (ІПО), які спрямовані проти персоналу та осіб, котрі приймають рішення, і впливають на їхню моральну стійкість, емоції та мотиви прийняття рішень, виконання заходів з оперативної безпеки, дезінформації та фізичного руйнування об'єктів інфраструктури.

Метою статті є визначення основних заходів протидії інформаційній агресії під час виконання службово-бойових завдань в зоні АТО.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні можна впевнено стверджувати, що під інформаційно-психологічний вплив підпадає більша частина населення України, яке поділяється на тих, хто стає безпосереднім суб'єктом комбінованого ІПВ та має власний негативний досвід (бійці АТО, члени родин бійців, родичі загиблих бійців, військовополонені, заручники та їх родичі, тимчасово переміщені особи, родичі біженців, що їх приймають, населення, що проживає на територіях бойових дій, медичні працівники, що

надають допомогу пораненим, волонтери), та усіх інших - суб'єктів класичного ППВ через опосередковані інформаційні потоки [1].

Слід зазначити, що до кола найбільш актуальних проблем інформаційно-психологічного протидії належить захист військ (сил) від інформаційно-психологічної дії супротивника, який включає:

- виховання у особового складу пильності, неприйнятності до ворожої ідеології;
- протидія поширенню та сприйняттю особовим складом підривної інформації;
- захист систем зв'язку, комунікацій і управління; перекриття каналів проникнення супротивника в інформаційні мережі, ресурси;
- викриття і роз'яснення воїнам підступних задумів агресорів, цілей і завдань, способів і прийомів ведення їм інформаційно-психологічної боротьби;
- припинення неправдивих чуток, панічних настроїв і профілактика різних фобій серед особового складу частин і підрозділів, що беруть участь у АТО.

Захист військ (сил) від інформаційно-психологічної дії супротивника є комплексом погоджених по завданнях, місцю та часу заходів, що проводяться в мирний та військовий час командирами, штабами і органами виховної роботи по відвертанню, зриву, нейтралізації (послабленню) і усуненню наслідків негативної інформаційно-психологічної дії на військовослужбовців та населення країни [2].

Основними цілями захисту військ (сил) від інформаційно-психологічного впливу супротивника є зниження небезпеки негативного інформаційного і психологічного впливу на командирів (начальників) і особовий склад; забезпечення ефективного управління частинами і підрозділами; зміцнення морально-психологічного стану особового складу військ (сил). Іншими словами мета захисту полягає в зриві цілей і заходів інформаційно-психологічної боротьби, що ведеться силами і засобами супротивника, відвертанні деморалізації і підтримка морально-психологічної стійкості особового складу військ (сил) у бойових умовах [2].

Зважаючи на викладені вище проблеми забезпечення інформаційної протидії, захист від негативного інформаційно-психологічного впливу передбачає виконання завдань, щодо зниження схильності військовослужбовців до дії супротивника

На даний час є актуальним питання виявлення інформаційно-психологічного впливу та протидії йому. Об'єктами ППВ на військовослужбовців, що перебувають в зоні АТО є:

1. Населення, що мешкає в зоні АТО;
2. Особовий склад військ (сил), залучених до проведення АТО;
3. Незаконні збройні формування та особовий склад Збройних сил Російської Федерації, які перебувають у зоні АТО.

Інформаційно-психологічний вплив на особовий склад військ (сил), який готується до участі в АТО, має здійснюватися за напрямками морально-психологічного забезпечення бойових дій. При цьому основна увага повинна приділятися психологічній готовності до участі в бойових діях.

Українські дослідники вважають, що на особовий склад Збройних Сил України під час виконання службових завдань в зоні АТО діють наступні групи чинників:

1. Соціологічні або “зовнішні”: довготривалі (соціально-економічні, політичні та ін. умови в суспільстві) і ситуативні (привід, час, місце, кількість присутніх тощо).
2. Соціально-психологічні або “проміжні” (соціально-психологічні механізми залучення, емоційного зараження, навіювання, наслідування, групової псевдо творчості, групової могутності та ідентифікації, які опосередковують вплив “зовнішніх” чинників на поведінку індивідів і поступово приводять до трансформації в психічному стані кожного з них).
3. Індивідуально-психологічні або “внутрішні” (особливості, що підвищують сприйняття до впливу в оточенні подібних до себе: недостатня пластичність процесів

мислення, підвищена емоційна збудливість, імпульсивність, нестача соціального досвіду, тощо).

4. Інформаційні (надання упередженої інформації за допомогою засобів масової інформації.)

5. Психологічні (вплив на складові психіки військовослужбовців).

6. Психогенними чинниками, що впливають на ефективність службової діяльності військовослужбовців є: висока невизначеність оперативної ситуації, що змушує бути готовим до швидкої зміни наявного алгоритму діяльності; афективні реакції військовослужбовців на будь-які негативні прояви з боку громадян у ході службово-бойової діяльності; дефіцит часу; раптовість; швидкий темп дій; небезпека[10].

Тобто, зазначені інформаційно-психологічні чинники, суттєво погіршують якість виконання службових завдань в зоні АТО. Нейтралізація їх неможлива без уточнення класифікації форм та методів впливу, викриття замислу, змісту та цілей інформаційно-психологічної дії на ЗС України.

Важлива особливість інформаційно-психологічних впливів на індивідуальну свідомість полягає у тому, що вони, як загрози, можуть не бути усвідомлені самою людиною.

Деякі фахівці у сфері інформаційної протидії стверджують, що ППВ на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін: [3].

По-перше, це зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки в разі інформаційних впливів важко говорити про межі норми та патології. Показником змін може бути втрата адекватності відображення світу у свідомості, а отже і зміна у ставленні до світу.

По-друге, це зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни обумовлюють прояви девіантної антисоціальної поведінки та становлять небезпеку вже для суспільства і держави.

У сучасних умовах інформаційно-психологічного протистояння протидія засобам інформаційно-психологічної війни повинна здійснюватися постійно і безперервно. З метою підвищення ефективності захисту особового складу підрозділу (частини) від інформаційно-психологічної дії супротивника необхідно застосовувати системний, комплексний підхід. Він передбачає:

По-перше, на основі постійного аналізу військово-політичної, соціально-економічної і інформаційно-психологічної обстановки, що складається, в районі дислокації військ, прогнозувати характер, рівень і динаміку зміни зовнішніх і внутрішніх загроз інформаційно-психологічної безпеки.

По-друге, організувати повсякденну життєдіяльність особового складу підрозділів і частин, по можливості з максимальним пригніченням джерел негативної інформації, небезпечних з точки зору деструктивного впливу на свідомість і поведінку військовослужбовців (чи зниження їх впливу до мінімуму).

По-третє, вживати енергійні заходи контрпропагандистського характеру з метою активної протидії негативному інформаційно-психологічному впливу супротивника.

По-четверте, важливим інструментом захисту особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу є організація тісної взаємодії органів військового управління із засобами масової інформації, громадськими, міжетнічними, релігійними організаціями та об'єднаннями [8].

Зважаючи на прийняту у світі інформаційну практику роботи, що дозволяє підтримувати престиж армії і захищати її інтереси, слід наголосити, що, система організації захисту особового складу підрозділу (частини) від інформаційно-психологічної дії супротивника включає наступні основні напрями діяльності [8]:

1. Прогнозування інформаційно-психологічної дії супротивника на особовий склад підрозділу (частини);

2. Попередження (профілактика) щодо інформаційно-психологічного впливу супротивника;

3. Зрив інформаційно-психологічної дії супротивника на особовий склад підрозділу (частини);

4. Ліквідація наслідків інформаційно-психологічної дії супротивника.

Таким чином, від кваліфікованої та цілеспрямованої діяльності командирів, штабів, органів по роботі з особовим складом і інших посадовців по захисту військ від інформаційно-психологічної дії супротивника значною мірою залежить хід та результат бойових дій та вирішення наступних завдань:

1. Збір і узагальнення даних про джерела негативної інформаційно-психологічної дії на особовий склад з виробленням конкретних заходів по їх нейтралізації;

2. Нейтралізація інформаційно-психологічної дії супротивника, недопущення деморалізації, морально-психологічного пригнічення військ;

3. Підтримка морально-психологічного стану особового складу на рівні, необхідному для успішного ведення операцій (бойових дій);

4. Проведення інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на свої війська і місцеве населення з метою захисту від негативної інформаційно-психологічної дії супротивника;

5. Профілактика поширення неправдивих чуток серед особового складу, попередження масових негативних психічних реакцій;

6. Припинення чуток, тривожних висловлювань, протиправних дій і недопущення деморалізації, дезінформації і зниження морально-психологічного стану військ.

Тобто, робота щодо протидії психологічним диверсіям супротивника у залежатиме від того, наскільки буде можливим реалізувати принцип попередження, та емоційної насиченості заходів, що проводяться. Тобто результати протидії визначатимуться тим, якою мірою командири, помічники по роботі з особовим складом, психологи врахують закономірності функціонування психіки воїна у бойовій ситуації.

Для вирішення зазначених завдань використовується алгоритм дій, який складається з наступних етапів:

1. Негайна доповідь вищому командуванню про наявність інформаційно-психологічної впливу супротивника на особовий склад.

2. Оцінка психологічної та інформаційної ситуації в районі дії частин (підрозділів).

3. Проведення розрахунку сил та засобів.

4. Оцінка обстановки та визначення джерела впливу на особовий склад та місцеве населення;

5. На підставі визначеної ситуації, проведеного розрахунку сил та засобів, сформулювати основні заходи щодо зриву та ліквідації наслідків інформаційно-психологічного впливу супротивника на особовий склад.

6. Проаналізувати причини інформаційно-психологічного зараження особового складу підрозділу.

7. Доповісти старшому начальнику про виконання заходів щодо зриву та ліквідації наслідків інформаційно-психологічного впливу супротивника.

Ефективність цих дій посадових осіб підрозділів (частин) щодо захисту особового складу від інформаційно-психологічного впливу супротивника багато в чому визначатиметься системністю, усебічною узгодженістю і безперервністю проведення заходів. Успіх цієї роботи залежатиме від прогнозування, планування та здійснення з урахуванням особливостей психологічних операцій супротивника, реального морально-психологічного стану військ і військово-політичної, соціально-економічної і інформаційно-психологічної обстановки, що складається в зоні АТО.

При роботі з особовим складом Збройних Сил України надзвичайно дієвим методом у системі інформаційно-психологічної протидії визнається інформування та критичне ставлення до інформації [4]. Звісно, про користь здатності критичного сприйняття

інформації, як засобу протидії ІПВ, зазначав Й. Геббельс, який наголошував, що “найгірший ворог будь-якої пропаганди — інтелектуалізм” [5].

Таким чином, ефективність рішення завдань по захисту особового складу від інформаційно-психологічної впливу супротивника залежить від складу особливостей психологічних операцій супротивника і закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації; реального морально-психологічного стану військ та ситуації в зоні АТО. Використання нових інформаційно-психологічних технологій впливу на індивідуальну та масову свідомість в сучасній війні дозволяє визначити необхідні і ефективні заходи протидії інформаційно-психологічним заходам супротивника, спрямованих на підрив морально-психологічного стану військ, дезінформацію і деморалізацію особового складу, дезорганізацію його бойової діяльності.

Отже, протидія інформаційно-психологічному впливу є системою погоджених і взаємозв'язаних по цілям, завданням, об'єктам та часу інформаційно-психологічних і оперативних-профілактичних заходів.

Таким чином, забезпечення інформаційної безпеки органів і військ в зоні АТО, захист особового складу від психологічних операцій супротивника є важливою складовою частиною морально-психологічного забезпечення службової діяльності в зоні АТО.

Ефективність роботи по захисту особового складу підрозділів (частин) від інформаційно-психологічної дії супротивника залежатиме від того, наскільки вдасться командуванню реалізувати принципи попередження, дохідливості і емоційної насиченості заходів, що проводяться.

З метою підвищення якості захищеності особового складу від інформаційно-психологічних дії супротивника необхідно враховувати закономірності функціонування психіки військовослужбовця, особливості її прояву у бойовій ситуації. Отже, особливу увагу слід приділяти своєчасному роз'ясненню особовому складу підрозділів (частин) справжніх цілей і завдань, змісту тематики і її спрямованості, методів, прийомів і технічних засобів, часу і місця можливого здійснення інформаційно-психологічних акцій супротивником.

Висновки

1. Таким чином, захист від інформаційно-психологічної впливу супротивника повинен здійснюватися постійно як в зоні АТО, так і на всій території країни. Слід зазначити, що безпека морального духу військ в ХХІ столітті багато в чому залежатиме від безпеки інформаційно-психологічного середовища суспільства, психологічної безпеки військовослужбовців.

2. Визначено групи чинників, що впливають на ефективність службової діяльності військовослужбовців це: соціологічні, соціально-психологічні або “проміжні”, індивідуально-психологічні або “внутрішні”, інформаційні (надання упередженої інформації за допомогою засобів масової інформації), психологічні, психогенні чинники.

3. Ефективність вирішення завдань щодо захисту особового складу від інформаційно-психологічної впливу супротивника повністю залежить від складу особливостей психологічних операцій супротивника та закономірностей сприйняття військовослужбовцями інформації; реального морально-психологічного стану військ та ситуації в зоні АТО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: методичні рекомендації (147.14/258.14) / П.В. Волошин, Н.О. Марута, Л.Ф. Шестопалова [та ін.]. – Х., 2014. – 79 с.

2. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В. Г. Крысько [под общ. ред. А. Е. Тараса]. – Мн.: Харвест, 1999. – 448 с.

3. Зелинский С. А. Информационно-психологическое воздействие на массовое сознание / С.А. Зелинский. – СПб.: Издательско-Торговый Дом «СКИФИЯ», 2008

4. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc – Назва з екрана.

5. Остроухов В.В. Інформаційне протиборство в історії людства / В. В. Остроухов / В кн. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посібн. /В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – С. 7–20.

6. Дубина А.М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.

7. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. Горбулін // Дзеркало тижня – Україна. – 2015. – № 2 (24 січня). – С. 3.

8. Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти / П. Шевчук // Науковий вісник «Демократичне самоврядування». – 2014. – Вип. 13. – С. 1–11.

REFERENCES

1. Diahnostyka, terapiya ta profilaktyka medyko-psykholohichnykh naslidkiv boyovykh diy v suchasnykh umovakh : metodychni rekomendatsiyi (147.14/258.14. – Kh., 2014, 79 p. (In Ukrainian).

2. Кгыз'ко В. Н. (1999). Sekrety psykholohicheskoy voyny (tsely, zadachy, metody, formy, opyt). – Mn.: Kharvest, 1999, 448 p. (In Belarus).

3. Zelynskiy S. A. (2008). Ynformatsionno-psykholohicheskoe vozdeystviye na massovoe soznanye / S.A. Zelynskiy. – SPb.: Yzdatel'sko-Torhovyy Dom «SKYFYA», 2008(In Russian).

4. Metodychni materialy z voyenno-ideolohichnoyi pidhotovky osobovoho skladu Zbroynykh Syl Ukrayiny na 2015 navchal'nyy rik [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc – Nazva z ekranu. (In Ukrainian).

5. Ostroukhov V.V. (2006). Informatsiynе protyborstvo v istoriyi lyudstva. – K.: Rosava, 2006, 7-20p. (In Ukrainian).

6. Dubyna A. M. (2011). Informatsiyno-psykholohichni viyny i yikh vplyv na masovu svidomist'. – K.: NTUU «KPI», 2011, 57 p. (In Ukrainian).

7. Horbulin V. (2015). «Hibrydna viyna» yak klyuchovyy instrument rosiys'koyi heostrategiyi revanshu.: Ukrayina, 2015, 3 p. (In Ukrainian).

8. Shevchuk P. (2014). Informatsiyno-psykholohichna viyna Rosiyi proty Ukrayiny: yak yiy protydiyaty, 2014, 1–11 p. (In Ukrainian).

Рецензент: к.т.н., доц. Пампуха І.В., начальник відділу – заступник начальника науково-дослідного центру, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

к.воен.н. Никифоров Н.Н., к. полит.н. Турченко Ю.В.

ЗАЩИТА ОТ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧАСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЛУЖЕБНО-БОЕВЫХ ЗАДАЧ В ЗОНЕ АТО

В статье определены основные факторы, которые негативно влияют на военнослужащих Вооруженных Сил Украины во время выполнения боевых задач в зоне Антитеррористической операции (АТО). Рассмотрены основные меры противодействия информационной агрессии во время выполнения боевых задач. Определено, что эффективность решения задач по защите личного состава от информационно-психологического влияния противника полностью зависит от особенностей психологических операций противника; закономерностей восприятия военнослужащими информации; существующего морально-психологического состояния войск. Определены группы факторов, влияющих на эффективность выполнения служебно-боевых задач в зоне АТО.

Ключевые слова: информационно-психологическое воздействие, факторы, АТО, личный состав, психологическая операция, информационная война.

**INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL EFFECTS PROTECTION AS PART OF THE
PSYCHOLOGICAL AND MORAL SUPPORT OF THE SERVICE AND COMBAT MISSION IN
THE ATO AREA**

Authors have defined the main factors negatively affecting the Armed Forces of Ukraine personnel in the course of combat missions in the anti-terrorist operation (ATO) area. The main information aggression countermeasures in the course of combat missions have been considered. It has been determined that the efficiency of solving problems as to the personnel protection against adversary's information and psychological effects is absolutely dependent on the characteristics of the adversary's psychological operations as well as on the regularities of information perception by servicemen and actual moral and psychological condition of troops. The groups of factors affecting the service and combat mission efficiency in the ATO area have been defined.

Keywords: information and psychological effect, factors, anti-terrorist operation (ATO), personnel, psychological operation, information warfare.

